

บทที่ ๔

หลักพุทธธรรมเพื่อป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน

การศึกษาในบทนี้ มุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ป้องกันการคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน คือ (๑) หลักพุทธธรรมเพื่อใช้ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ หลักเบญจศีล หลักหิริ-โอตตปปะ, หลักสุจริต ๓, หลักอคติ ๕, หลักสัมมาอาชีวะ, หลักสันโดษ (๒) แนวทางแก้ไข ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน (๓) ประโยชน์ของการไม่ทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน (๔) สรุป ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ หลักพุทธธรรมเพื่อใช้ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน

การประกาศพระศาสนา คือ หลักธรรมคำสอนหรือที่เรียกว่า พุทธธรรมที่พระองค์ทรง นำมาแสดง ชี้แจง และเปิดเผยแก่ชาวโลกนั้นมีมากมาย ประกอบด้วยเนื้อหาหลากหลาย มีทั้ง เนื้อหาในระดับสังฆธรรม คือหลักความจริงตามแนวเหตุผลตามกระบวนการตามธรรมชาติ ที่ สามารถทำให้บุคคลเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด คือภาวะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ และเนื้อหาในระดับ ศีลธรรมคือข้อปฏิบัติ ที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หลักธรรมคำ สอนจึงถือเป็นหัวใจของพระศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในพระพุทธานุศาสนนา ด้วยเหตุนี้เราในฐานะเป็น พระพุทธศาสนิกชนจึงควรศึกษาหลักธรรมคำสอนหรือพุทธธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วเลือก เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมส่วนรวม

วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยที่เปลี่ยนไป จากเดิมมีชีวิตที่สงบเรียบง่าย เข้าวัดฟังธรรม กันเป็นประจำ ปัจจุบันกลายเป็นสังคมที่มีการแข่งขันสูงขึ้น ทุกคนต้องดิ้นรนในการใช้ชีวิต ทำให้ ไม่มีเวลา และละเลยการเข้าวัด หรือฟังธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจตนเอง เห็นความสำคัญของ จริยธรรมลดลง เห็นแก่ความสุขและประโยชน์ในระยะสั้นของตนเองเป็นที่ตั้ง นำมาซึ่งปัญหาที่ เกิดขึ้นในสังคมมากมาย เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาการทุจริต และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น การที่เราตระหนักถึงปัญหา วิเคราะห์ถึงสาเหตุ และนำหลักธรรมที่ช่วยแก้ไขปัญหานั้นมาปรับ ใช้ในชีวิต ก็จะช่วยบรรเทาปัญหาโดยรวมของสังคมลงได้ และหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ แก้ปัญหา ดังนี้

การนำหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน คือ การนำเอา หลักเบญจศีล เป็นหนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำพาให้บุคคลประสบกับสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลกสำเร็จแล้ว ผู้วิจัยยังพิจารณาว่า ศีลเป็นรากฐานของปัญญา คือ เป็นฐานรองรับคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้น อันจะนำสู่พระนิพพานต่อไป ในขณะที่ศีลที่บุคคลรักษาดีแล้วย่อมรักษาศรัทธาบุคคลนั้นไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ให้พบกับความสุข แม้ในโลกหน้า ดังแสดงในอรรถฐานบาลี ตติยวรรค ว่า เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความประกอบกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความประกอบกายทุจริตเป็น เหตุเป็นปัจจัย เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิด ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะความประกอบกายสุจริตเป็น เหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประกอบ กายสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัย บุคคลผู้ประกอบวจีสุจริต บุคคลผู้ประกอบ มโนสุจริต^๑

ดังนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมุ่งเน้นไปที่การลงมือประพฤติปฏิบัติ ด้วยตนเองเพื่อความผาสุกในชีวิตด้านส่วนตัว และสังคมส่วนรวม อันหมายถึงชีวิตของคนอื่นสัตว์อื่นและสิ่งแวดล้อมทั้งหลายซึ่งถือเป็นขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกันแต่โดยรวมหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทขั้นพื้นฐานได้แบ่งออกเป็น๒ลักษณะสำคัญคือมีลักษณะที่เป็นคำสอนให้บุคคลเว้นจากการทำความชั่วที่เรียกว่าวินัยหรือศีลและมีลักษณะที่เป็นการสอนให้บุคคลทำความดีที่เรียกว่าธรรม^๒เรื่องของศีลหรือสิกขาบทและหลักธรรมต่างๆจึงถือเป็นมาตรการพื้นฐานทางศีลธรรมที่มีความสำคัญและมีผลเสมอต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล

๔.๑.๑ หลักเบญจศีล

ในสังคม หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์โดยตรง และกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์เพราะจะพบว่าในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีกล่าวไว้อย่างพร้อมมูลถึงธรรมชาติของสังคมบ่อเกิดสังคมและสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงของสังคมนอกจากนี้ยังกล่าวถึงหน้าที่ของรัฐบาลรูปแบบของการจัดระเบียบสังคมในอุดมคติ

^๑ อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐-๒๕๕/๓๖.

^๒ สุเชาว์ นพอมัย, **จริยศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

ตลอดจนวิธีที่จะนำหรือเสริมสร้างสังคมว่าควรทำอะไรด้วย พื้นฐานทางหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงตั้งอยู่บนฐานแห่งการยอมรับในเรื่องข้อเท็จจริงและหากปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้จะสามารถช่วยป้องกันมิให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันขึ้นได้

อีกประการหนึ่งความมุ่งหมายของศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา ก็เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ ของผู้อื่นเป็นเครื่องป้องกันทรัพย์สินของบุคคล ตลอดจนทรัพย์สินของประเทศไทย โดยเว้นจากการประกอบอาชีพทุจริต มิฉฉาชีพ ให้แสวงหารายได้โดยสุจริต ควบคุมมิให้มีการลักการปล้น การคอร์รัปชัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการหาเลี้ยงชีพตน โดยมีคำอธิบายลักษณะดังนี้^๓

ลักษณะการกระทำการเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ มีขอบเขตลักษณะการกระทำดังนี้

ก. โจรกรรม

ข. อนุโลมโจรกรรม

ค. ฉวยาโจรกรรม

ซึ่งทั้ง ๓ อย่างนี้สามารถจำแนกให้เห็นความแตกต่างกันดังนี้

ก.โจรกรรม หมายถึง กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร มี ๑๔ อย่าง

คือ

๑. ลัก คือ ถือเอาของผู้อื่นเมื่อเจ้าของไม่เห็น เรียกว่า ขโมยหรือตัดช่องย่องเบา

๒. ฉก คือ แย่งชิงทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ เรียกว่า ฉกชิง วังราว

๓. กรรโชก คือ แย่งชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ เรียกว่า จี้

๔. ปล้น คือ การรวมกันหลายคน มีศาสตราอาวุธเข้าแย่งทรัพย์

๕. ตู คือ อังพยานเท็จ เพื่อหักล้างกรรมสิทธิ์ ผู้อื่นให้ตนได้มาครอบครอง

๖. ฉ้อ คือ โกงเอาทรัพย์ผู้อื่นที่ตนเป็นผู้ดูแลอยู่ เช่น โกงที่ดินที่ตนอาศัยเขาอยู่

๗. หลอก คือ บั่นเรื่องเท็จให้เขาเชื่อเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์

๘. ลวง คือ ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือ เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น

๙. ปลอม คือ ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ยาปลอม สินค้าปลอม ธนบัตรปลอม

๑๐. ตระบัด คือ การยืมของคนอื่นมาใช้แล้วยึดเอาเสีย เช่น การกู้หนี้แล้วไม่ใช้คืนทั้ง

ต้นและดอกเบี้ย เป็นต้น

^๓ ปิ่น มุทุกันต์, คำบรรยายพระพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๗), หน้า

๑๑. เบียดบัง คือ การกินเศษกินเลย เช่น เป็นคนเลี้ยงสัตว์ให้ผู้อื่นแล้วเอาเงินค่าอาหารสัตว์ไปใช้ประโยชน์ต่ออย่างอื่น เป็นต้น

๑๒. สับเปลี่ยน คือ การแอบสลับเอาของแบบเดียวกันของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยที่ของเขามีคุณค่าสูงกว่า

๑๓. ลักลอบ คือ ชุมนซ่อนเอาสิ่งของหลบหนีภาษีหรือลักลอบนำเข้าสิ่งของต้องห้ามเข้ามาในประเทศ

๑๔. ยักยอก คือ การถือเอาของหลวงซึ่งตนมีหน้าที่ดูแลมาเป็นของตนเอง

ข. อนุโลมโจรกรรม เป็นกิริยาที่ไม่อยู่ในข่ายโจรกรรมแต่มีลักษณะคล้ายกับโจรกรรมพออนุโลมเข้ากับโจรกรรมได้ มี ๓ ประการคือ

๑. สมโจร คือ สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พัก ให้อาหารหรือรับซื้อของโจร

๒. ปอกลอก คือ การคบกับผู้อื่น เพื่อปอกลอกเอาทรัพย์^๔

ค. ฉายาโจรกรรม เป็นการกระทำที่ไม่เข้าลักษณะอนุโลมโจรกรรม หรือโจรกรรม แต่ทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายแล้วประโยชน์ตกแก่ตน เรียกว่า ฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง คือ

๑. ผลาญ คือ ทำลายทรัพย์ผู้อื่นให้เสียหาย

๒. หยิบฉวย คือ ถือเป็นญาติมิตรหยิบฉวยเอาทรัพย์เกินขอบเขตที่เขาอนุญาต

เกณฑ์การพิจารณาโทษของอทินนาทาน^๕ จะมีโทษมากหรือน้อย มีเกณฑ์ดังนี้

๑. กำหนดด้วยวัตถุ คือ ทรัพย์นั้นเป็นของเล็กหรือของใหญ่ มีค่ามากมีโทษมาก มีค่าน้อยมีโทษน้อย

๒. กำหนดด้วยคุณบุคคล คือ เจ้าของเป็นบุคคลมีคุณมากหรือน้อย

๓. กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่จะถือเอาทรัพย์ของเขา ที่เจียดด้วยกิเลสมากมีโทษมาก ที่เจียดด้วยกิเลสน้อยมีโทษน้อย

๔. กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามที่จะได้ทรัพย์นั้นมา ถ้ามีความพยายามมากมีโทษมาก มีความพยายามน้อยมีโทษน้อย

กล่าวโดยสรุปสี่ข้อที่ ๒ ประสงค์ให้มนุษย์ประกอบอาชีพในทางสุจริตไม่เอารัดเอาเปรียบ ทั้งยังเคารพในทรัพย์สินของตนและผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสงบสุข เกิดความไว้วางใจกันในการอยู่ร่วมกันเป็นปวงพระโพธิสพ แม้ชาติพราหมณ์ผู้ใดยังมีได้ลอยบาปจะพึงบริโภคมฤปายาสและยาคุ อัน บุคคลกระทำด้วยปฐมคัพภชาติสาลี ก็ยังเกิดทุกข์โทษอุปัฏฐากไรแก่ตน ทั้งปราศจาก

^๔ มงฺคล. (ไทย) ๒/๒๐๓/๙๘.

^๕ มงฺคล. (ไทย) ๒/๒๐๓/๙๘.

ความสวัสดีมงคลแก่ประเทศไทยทั้งหลาย เหตุตั้งนั้น พราหมณาจารย์ผู้รู้เทพทางศาสตร์ จึงกระทำพิธี ภัทรบทลอยบาป^๖

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจาร หมายถึง การละเว้นจากการประพฤติดิในกาม ศีลข้อนี้ ได้กำหนดออกมาในรูปแบบของการห้ามประพฤติดิในกาม การประพฤดิในกามในที่นี้ ไม่ได้หมายความว่าเพียงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงลูกเมียของผู้ชายคนอื่นเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผู้หญิงที่มีสามีแล้ว หรือยังไม่มีสามีแต่ไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายที่มีเมียแล้ว ผู้ชายที่มีเมียแล้วไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีสามีแล้วหรือยังไม่มีผู้ชายมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วย การประพฤติดิต่อกันดังกล่าวถือว่าเป็นการทุจริตทางกาย วาจาและใจได้ เนื่องจากการปฏิบัตินั้นได้สร้างความไม่ดีให้เกิดขึ้น เป็นการทุจริตคอร์รัปชันในทางเสน่ห์หา อันก่อให้เกิดการทำร้าย

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาท หมายถึง การละเว้นจากการพูดเท็จ ศีลข้อนี้ได้กำหนดรูปแบบออกมาในรูปแบบของการห้ามกระทำการพูดเท็จ การพูดเท็จในที่นี้มีความหมายที่กว้างและมีโทษมาก ทั้งมนุษย์สัตว์และสิ่งแวดลอม และไม่ได้จำกัดความหมายเอาไว้แค่การพูดเท็จเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการสนับสนุนส่งเสริมให้คนอื่นพูดเท็จ การคบค้าสมาคมกับคนพูดเท็จ การยอมรับการพูดเท็จของคนอื่นและพวกพ้องในศาลสถิตยุติธรรมหรือในที่ชุมชน การช่วยเหลือให้คนพูดเท็จในศาลสถิตยุติธรรมให้เป็นผู้ชนะคดี หรือแม้แต่การเห็นคนดี เป็นคนชั่ว เห็นคนชั่วเป็นคนดี ก็ถือว่าเป็นการพูดเท็จด้วย

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา หมายถึง การละเว้นจากการดื่มน้ำเมา ศีลข้อนี้ได้กำหนดออกมาในรูปแบบของการ “ห้าม” ดื่มน้ำเมา การดื่มน้ำเมาในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงเพียงเอาการดื่มสุราเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเสพของมีเมาต่าง ๆ ที่มีผลเสียต่อร่างกายและสติปัญญา ซึ่งมีโทษแก่ตัวเองและผู้อื่น

๔.๑.๒ หลักhiri-โอดตปปะ

บุคคลในสังคมไทยทำงานเกี่ยวข้องกับอำนาจ เงิน สังคม ราชการ ยิ่งขาดhiri-โอดตปปะการทุจริตก็จะเกิดขึ้น แต่ถ้าคนในสังคมไทยมีhiri-โอดตปปะ การละเมิดสิ่งที่ผิดกฎหมายจะไม่เกิดขึ้น^๗ แต่เพราะมาตรฐานทางมโนธรรมของคนไม่เสมอกัน โลกจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย

^๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ, พระราชพิธีสิบสองเดือน, (กรมศิลปากร, บรรณาการ, ๒๕๑๓), หน้า ๕๙๓-๕๙๔.

^๗ พระโสภณคณาภรณ์, ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา ๒ วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร พิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นพุทธศาสนนุชา และธรรมบรรณาการ พุทธศักราช ๒๕๒๒), หน้า ๑๖๖-๑๗๑.

และหิริ-โอตตปปะ ควบคู่กันไป เพื่อได้สนับสนุนกัน หากขาดทั้งสองอย่าง หรือขาดหิริ-โอตตปปะ แล้ว ก็อาจจะทำให้คนทำผิดต่อศีลธรรมและกฎหมายมากขึ้น ความสำคัญของมนุษย์ก็ลดคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ลงได้

ความสำคัญของหิริ-โอตตปปะเพื่อป้องกันละเมิดต่อกฎหมายส่อไปในทางทุจริตคอร์รัปชัน บุคคลที่ประกอบด้วยหิริ – โอตตปปะ กล่าวคือเมื่อทำไปแล้ว บาปจะส่งผลเป็นความทุกข์ทรมานแก่เราจึงไม่ยอมทำบาปสังคมก็จะปลอดการทุจริตคอร์รัปชัน และตระหนักเสมอว่าการทุจริตต่อหน้าที่ที่ดี ต่อทรัพย์สิน และอื่นๆ ที่เป็นการทุจริตคอร์รัปชันนั้นส่วนใหญ่จะกลัวการถูกลงโทษ และติดตารางหรือมิฉะนั้นก็กลัวถูกคนอื่นติเตียนประการหนึ่ง ที่ไม่ทำความชั่วเพราะละอายต่อความชั่วและเกรงกลัวความชั่ว

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหิริ-โอตตปปะไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งทำให้เห็นว่าหิริ-โอตตปปะ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งความดีงามของชีวิตมนุษย์ คือมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละอายต่อความชั่ว มีความละอายต่อการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อปิดอบายภูมิ แม้ว่าการทุจริตนั้นจะเป็นการยินยอมหรือเต็มใจให้อีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม เพราะบุคคลที่ให้อยอมหวังผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งจึงได้ จึงไม่ใช่การให้ทานหรือการทำบุญแต่เป็นการสนองต่อความต้องการของตนเอง เป็นกิเลสที่ก่อให้เกิดความมัวหมองในสังคมและเป็นที่ตำหนิติเตียนของบุคคลอื่น ผู้ที่ทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงกล่าวได้ว่าเป็นผู้ขาดคุณธรรม คุณธรรมที่ขาดได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความละอายบาป และเกรงกลัวบาป ในสมัยก่อน ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่ได้รับการเน้นเป็นพิเศษ ถือว่าเป็นเครื่องวัดความดีของคน คนที่ขาดความซื่อสัตย์สุจริตถือว่าเป็นคนไม่ดี เป็นคนที่ไม่ควรคบ เป็นคนที่ไม่ควรเอาเข้ามาทำงาน ในพระพุทธศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริตหรือสัจจะถือเป็นหลักธรรมที่สำคัญ เป็นหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในข้อแรกของสมรวาสาธรรม ๔ ในข้อ ๒ ของอธิษฐานธรรม ๔ ในข้อ ๔ ของเบญจ-ธรรม ๕ ในข้อ ๗ ของบารมี ๑๐

หลักสัจจะ หมายถึง ความจริง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ผู้มีสัจจะจะต้องมีความจริงต่อคำพูด การกระทำ หน้าที่และบุคคล คือจะต้องพูดจริง ทำจริง ซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความจริงใจต่อผู้อื่น ผู้มีสัจจะ จะต้องมีความจริงต่อคำพูด การกระทำ หน้าที่ และบุคคล คือจะต้องพูดจริง ทำจริง ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่มีความจริงใจต่อผู้อื่น ผู้มีสัจจะจะไม่เป็นผู้ทุจริตไม่ว่าในกรณีใดๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ผู้ทรงก่อตั้งกองเสือป่าและกองลูกเสือ ได้ทรงอบรมสั่งสอนให้เสือป่าและลูกเสือยึดมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ได้พระราชทานคำขวัญแก่เสือป่าและลูกเสือว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์”

หิริ คือ ความละอายบาปและโศกตปปะความเกรงกลัวบาปถือเป็นธรรมค้ำครองโลก (โลกบาล) ทำให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวายก่อนนี้คนไทยส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องบุญบาป เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อในเรื่องสังสารวัฏ-การเวียนว่ายตายเกิด จึงเป็นผู้มีหิริโศกตปปะ ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ในปัจจุบันคนจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาจบจากต่างประเทศมักจะไม่เชื่อในเรื่องบุญและบาป ไม่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม จึงขาดหิริโศกตปปะ ทำการทุจริต ทำความชั่วกันมากขึ้นและถือว่าการทุจริตเป็นวิถีชีวิต เมื่อสังคมและโลกขาดหิริโศกตปปะเป็นธรรมเครื่องค้ำครอง สังคมและโลกจึงขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีความเดือดร้อนสับสนวุ่นวายยิ่งขึ้น หิริ-โศกตปปะ คือ ความละอายใจและความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ให้ความสำคัญไว้ว่าเป็นเครื่องป้องกันบาปทุจริต ดังที่พระองค์ทรงตรัสว่า ผู้มีหิริ-โศกตปปะ คือ ทำให้มีความละอายและสะดุ้งกว่าต่อกายทุจริต เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนอริยสาวกให้เป็นผู้มีหิริ-โศกตปปะ คือ ความละอายและความเกรงกลัวต่อกายทุจริต ต่อบุญทุจริต มโนทุจริต ละอายใจต่อการประกอบอกุศลกรรม เจริญกุศลธรรม ละธรรมที่มีโทษ เจริญธรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ค้ำกันภัยภายในและป้องกันอันตรายภายนอก แม้มารผู้มีบาปก็ทำอะไรไม่ได้^{๖๖} การประพฤติทุจริตอันเนื่องมาจากไม่มีหิริ-โศกตปปะ ก่อให้เกิดโทษ ๕ ประการ กล่าวคือ ๑) ตนเองเดือดร้อนตนเองได้ ๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ววิพากษ์ได้ ๓) กิตติศัพท์อันชั่วร้ายย่อมกระชอนไป ๔) หลงลืมสติ ๕) หลังจากตายไปแล้วไปเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน^{๖๗}

ดังนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ความสำคัญแกหิริ-โศกตปปะ ว่าเป็นธรรมค้ำครองสัตว์โลก ถ้าหากหิริ-โศกตปปะไม่ค้ำครองโลก มนุษย์โลกจะไม่มีความเคารพยำเกรงต่อกัน จะประพฤติชั่วสอนเหมือนอย่างสัตว์เดรัจฉาน แต่เพราะหิริ-โศกตปปะค้ำครองสัตว์โลกอยู่ จึงได้ชื่อว่าเป็นแก่นแห่งมนุษยธรรม^{๖๘} ทำให้จิตใจมีจิตใจสูงส่งกลัวและละอายต่อการทำบาปทุจริตทุกประเภทได้ เมื่อทุกคนสามารถปฏิบัติตามหลักหิริ คือ ความละอายบาป เป็นความรู้สึกรังเกียจไม่ชอบการทำบาป ความละอายต่อบาปเป็นสิ่งที่ดีเพราะสามารถแก้ไขปัญหาในการทำงานและความประพฤติของเจ้าหน้าที่ เช่น ปัญหาการรับสินบน ทุจริต คอร์รัปชัน เป็นต้น หากมีหิริแล้วการกระทำเหล่านั้นย่อมไม่เกิดขึ้น และความเกรงกลัวต่อบาป เป็นความรู้สึกลัวต่อการทำบาป หลักธรรมข้อนี้สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ได้ เช่น ปัญหาการรับสินบน ทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น

^{๖๖} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒/๒-๔.

^{๖๗} อจ. ทก. (ไทย) ๒๐/๑๘/๑๖๑.

^{๖๘} อจ. ทก. (ไทย) ๒๐/๘-๙/๖๓.

กลัวว่าทำไปแล้วจะเป็นบาป เพราะเมื่อบาปเกิดขึ้นแล้ว จะหาความสุขให้กับตัวเองนั้นยากมาก โดยเฉพาะบาปที่เกิดจากใจ มักจะส่งผลให้ความทุกข์ทรมานใจมากเหมือนตกอยู่ในนรก หากปล่อยไว้ไม่หาสาเหตุและแก้ไขให้ตรงจุดแล้วความทุกข์ก็จะฝังอยู่ในจิตของเราตลอดไป ดังนั้น โอดตปปะนับว่าเป็นสิ่งเตือนสติไม่ให้เราไปทำความชั่วหรือทำในสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งผลที่ได้ก็คือความทุกข์นั่นเอง ดังนั้น หิริ โอดตปปะจึงเป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารงานควรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นในทุกหน่วยงาน

สาเหตุที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติหลักธรรมข้อนี้ ก็เพื่อให้เรารู้จักผลแห่งการกระทำ หรือผลแห่งกรรมที่เราได้กระทำอยู่ ว่าเมื่อเราทำกรรมไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว เราย่อมจะได้ผลแห่งกรรมนั้นทันตาเห็น ผลรับที่เกิดคือผลทางกาย หรือทางใจของเรา ซึ่งส่งผลให้เราเห็นทันตาและทันใจในขณะที่เราลงมือกระทำกรรมนั้น การรู้จักผล อะไรควรกระทำ อะไรไม่ควรกระทำ แล้ว เราก็สามารถที่จะเข้าใจและทำอะไรให้เกิดประโยชน์และผลดีต่อตนเองและสังคมส่วนรวมได้ ผู้ปฏิบัติงานควรจะนำหลักธรรมข้อนี้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะนำมาใช้ในการจัดเก็บภาษีศุลกากร เพราะหลักธรรมข้อนี้จะส่งผลให้เรามองหาเหตุผลที่สมควรที่ทาแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้ร่วมงานตลอดจนสังคมส่วนรวมให้มีความสุข และมีความเจริญก้าวหน้าทั้งในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน

ประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้ นอกจากปฏิบัติตามหลักหิริ-โอดตปปะ คนเราจะต้องมีความรอบคอบ และความรอบคอบจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มีการเรียนรู้ ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นเนืองนิตย์ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองสม่ำเสมอ ต้องอ่านหนังสืออย่าให้ขาดและหลากหลายโดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประการสำคัญต้องฝึกตั้งคำถามกับตัวเองกับเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราพร้อมกับค้นหาคำตอบให้ได้ การฝึกสนทนากับผู้รอบรู้ ก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเมื่อเราทำได้อย่างนี้แล้ว เราก็จะเป็นผู้เข้าใจความรอบรู้ไปโดยปริยาย เมื่อเราเข้าใจความรอบรู้แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อแท้ของเรื่องราวนั้น ออกมาสู่การตัดสินใจของหมู่คณะหรือแม้แต่เรื่องส่วนตัวของเราเอง ความรอบคอบจึงแฝงไปด้วยความรอบรู้ตามสภาพจริงของมัน อันเป็นแนวปฏิบัติที่คนรุ่นใหม่ต้องสร้างให้เกิดเป็นนิสัยแก่ตนเอง ไม่ใช่ความเจ้าเล่ห์เพทุบายคอยหาโอกาสแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง และพวกพ้องในการทางาน เช่น การรับสินบน ทูจริต คอรัปชั่น เหมือนคนในสังคมปัจจุบันที่เราเห็นกันดาษดื่น เป็นต้น

คนไทยส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องบุญบาป เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อในเรื่องสังสารวัฏ-การเวียนว่ายตายเกิด จึงเป็นผู้มีหิริ-โอดตปปะ ไม่อื้อราษฏร์บังหลวง แต่ในปัจจุบันคนจำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาจบจากต่างประเทศ มักจะไม่เชื่อในเรื่องบุญและบาป ไม่เชื่อในเรื่อง

กฎแห่งกรรม จิ้งจาดหิริ-โอตตปปะ ทำการทุจริต ทำความชั่วกันมากขึ้นและถือว่าการทุจริตเป็นวิถีชีวิต เมื่อสังคม และโลกขาดหิริ-โอตตปปะเป็นธรรมชาติของคัมภีร์สังคม สังคมและโลกจึงขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีความเดือดร้อนสับสนวุ่นวายยิ่งขึ้น การเข้าถึงหลักธรรมจึงไม่เกิดขึ้น เมื่อไม่เกิดขึ้นในใจของคนเราก็เป็นเหตุให้เกิดทุจริตคอร์รัปชันได้ง่ายและนับวันจะเพิ่มขึ้น และยากที่จะแก้ปัญหาการทุจริตในอนาคตได้ ถ้าหากปัจจุบันยังไม่มี การเข้าใจและนำหลักธรรมหิริ-โอตตปปะ มาปฏิบัติได้มากพอ

สรุปได้ว่า หลักหิริและโอตตปปะ^{๑๑} หิริ คือ ความละอายต่อการกระทำทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ และโอตตปปะ คือความเกรงกลัวต่อบาปและโทษอันเกิดจากการทุจริตของตน หากผู้ปกครองบ้านเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจิตสำนึกมีความละอายในการกระทำทุจริตหรือคอร์รัปชันและมีความเกรงกลัวต่อความผิดในการคอร์รัปชันเกรงกลัวบทลงโทษแน่นอนการกระทำต่อความผิดการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐคงไม่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่รัฐมีความสุขความเจริญและการแบ่งปันประโยชน์การพัฒนาบ้านเมืองย่อมเจริญขึ้นได้ตลอดไปปัญหาการคอร์รัปชันการทุจริตจะไม่เกิดเลยดังนั้น หิริ-โอตตปปะ จึงเป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันได้เพราะเหตุว่าสามารถสร้างสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นได้ในจิตใจของผู้ปกครองบ้านเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นการสกัดกั้นที่ต้นเหตุ ต้นตอของปัญหา^{๑๒} การป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันสามารถทำได้โดยอาศัยหลักนิติศาสตร์ หลักรัฐศาสตร์ ระเบียบ และวินัย ซึ่งการแก้ปัญหาอาจได้ผลหรือไม่ได้ผลขึ้นอยู่กับความร่วมมือในการปฏิบัติของผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่การแก้ปัญหาการคอร์รัปชัน ในทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักหลักหิริโอตตปปะ เป็นการแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุต้นตอของปัญหากล่าวคือ ปลุกจิตสำนึกให้มีคุณธรรมที่จิตใจของผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เกิดขึ้นเมื่อคุณธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นได้ ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาที่เกิดจากผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะไม่เกิดขึ้นเป็นการแก้ปัญหาที่ได้ผลโดยแท้จริง

ดังนั้นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสำคัญเพราะเป็นหลักธรรมที่นำมาสร้างความสำคัญทางด้านจิตใจแก่ผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐให้มีความรับผิดชอบและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมที่เกิดขึ้นได้ตลอดไปให้มีจิตเมตตาและมีความ

^{๑๑}ที่.ป.ว. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๑๒}พระพิทยา เสวกพันธ์, การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย : กรณีศึกษา

พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๔, หน้า ๑.

ละอายยำเกรงต่อการกระทำทุจริตและโทษต่อการกระทำทุจริตเป็นการระงับและป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันได้ตั้งแต่เบื้องต้นด้านกฎหมายควรมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบกฎเกณฑ์บทลงโทษมาตรการสังคมควรต่อต้านผู้ที่กระทำการคอร์รัปชันไม่ให้สิทธิต่าง ในสังคมสหราชอาณาจักรที่มีคุณภาพมาดำรงตำแหน่งปฏิรูประบบการคัดเลือกและการฝึกอบรมมีระบบและกระบวนการตรวจสอบที่ชัดเจนโปร่งใสมีการตรวจสอบบ่อยครั้ง ค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณีปลูกฝังจิตสำนึกให้ทราบถึงผลเสียต่อตนเองชุมชน และประเทศชาติซึ่งเกิดจากการคอร์รัปชัน

๔.๑.๓ หลักสุจริต ๓

การหาเลี้ยงชีวิตด้วยสุจริตชื่อตรงตามหลักพระพุทธศาสนานั้นครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้ง ๓ ด้าน คือ (๑) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางกาย เรียก กายสุจริต (๒) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางวาจา เรียก วจีสุจริต (๓) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางใจ เรียก มโนสุจริต^{๑๓} กายสุจริต ๓ อย่าง ประกอบด้วย เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักขโมย ๑ เว้นจากประพฤติผิดในกาม ๑ วจีสุจริต ๔ อย่าง เว้นจากพูดเท็จ ๑ เว้นจากพูดส่อเสียด ๑ เว้นจากพูดคำหยาบ ๑ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ๑ มโนสุจริต ๓ อย่าง ไม่โลภอยากได้ของเขา ๑ ไม่พยาบาทปองร้ายเขา ๑ เห็นชอบตามครรลองคลองธรรม ๑

การหาเลี้ยงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทั้ง ๓ ด้าน คือ ทั้งทางกาย วาจา และย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิต เพราะสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ขึ้นได้ด้วย ความดี ไม่ก่อเวรภัยให้กับผู้ใด รู้จักพูดรักษาน้ำใจและเชื่อมประโยชน์ให้เกิดความสามัคคีขึ้นได้ ในขณะเดียวกันการเลี้ยงชีพอย่างถูกต้อง ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นนั้นก็เป็แรงกระตุ้นให้เกิดความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นอีกด้วย

๔.๑.๔ หลักอคติ ๔

อคติ คือ ฐานะอันไม่พึงถึง ทางของความประพฤติที่ผิด ความไม่เที่ยงธรรมหรือความลำเอียง การถึงอคติ มี ๔ อย่าง คือ ๑) ฉันทาคติ ๒) โทสาคติ ๓) โมหาคติ ๔) ภยาคติ^{๑๔}

ในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน คือ หลักธรรมอคติ ๔ โดยธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลสย่อมจะมีอคติด้วยกันทุกคน เพราะมนุษย์เราเมื่อจะทำอะไรก็ตาม มักจะคิดถึงประโยชน์ของตนเอง ญาติพี่น้อง หรือพวกพ้องก่อนเสมอ ซึ่งการกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุทำให้ความไม่ถูกต้องอยู่เหนือความถูกต้อง ความผิดอยู่เหนือความถูกต้อง^{๑๕}

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗

^{๑๔} อภ.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๓.

^{๑๕} <http://jakkrit-buddhism3.blogspot.com/> วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

๑. ความหมายและประเภทของอคติอคติ แปลว่า ทางความประพฤติที่ผิด หมายถึง ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรม หรือความไม่เป็นธรรม พระพุทธศาสนาแบ่งอคติออกเป็น 4 ประเภท ตามพื้นฐานแห่งจิตใจ คือ

๑) ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงเพราะรักหรือชอบ หมายถึง การทำให้เกิดความไม่ชอบธรรม หรือการทำให้เสียความยุติธรรม เพราะอ้างเอาความรักหรือความชอบพอกัน ฉันทาคติมักเกิดกับตัวเอง พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน คนใกล้ชิด และพวกพ้อง ความรักหรือความชอบที่มีต่อบุคคลเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้เรากลายเป็นคนมีอคติได้ เช่น ถ้าเด็กสองคนทะเลาะกัน พ่อแม่ของเด็กทั้งสองก็มักจะเข้าข้างลูกของตนเองเชื่อไว้ก่อนว่าลูกของตนเองเป็นฝ่ายถูก โดยไม่รับฟังเหตุผลของอีกฝ่ายหนึ่ง นี่เป็นความลำเอียงเพราะรัก

๒) โทสาคติ คือความลำเอียงเพราะเกลียดชัง ไม่ชอบ หรือโกรธแค้น หมายถึง การทำให้เกิดความไม่ชอบธรรม หรือการทำให้เกิดเสียความยุติธรรม เพราะเกลียดชัง โกรธ หรือทะลุอำนาจโทสะ โทสาคติมักจะเกิดกับคนที่เราเกลียดมาก ๆ เช่น คู่แข่ง ศัตรู หรือคนที่เคยทำให้เราเจ็บใจ ทำให้เราเสียผลประโยชน์ บุคคลเหล่านี้อาจมีส่วนทำให้เราเป็นคนลำเอียงได้โดยไม่รู้ตัว เช่น ถ้าทหารทะเลาะกันกับตำรวจ คนขับรถรับจ้างมักจะเข้าข้างทหารไว้ก่อน เพราะคนขับรถถูกตำรวจเขียนใบสั่งบ่อย ๆ นี่เป็นความลำเอียงเพราะไม่ชอบหน้ากัน

๓) โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความไม่รู้ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความหลงผิด หรือความเขลา หมายถึง การทำให้เกิดความไม่ชอบธรรม หรือการทำให้เสียความยุติธรรมเพราะความไม่รู้ โมหาคติมักจะเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ เนื่องมาจากความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน รีบตัดสินใจโดยยังมิได้พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน จึงเป็นสาเหตุทำให้คนผิดกลายเป็นคนถูก คนถูกกลายเป็นคนผิด ซึ่งการกระทำในลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ เช่น ผู้ชายสองคน คนหนึ่งแต่งตัวดี ดูภูมิฐาน หน้าตาหล่อเหลา อีกคนหนึ่งนั่งกางเกงยีนส์เก่า ๆ เสื้อผ้าขาด ๆ ดูโทรม ๆ ไม่น่าไว้วางใจ คนเฝ้าบ้านไว้ใจผู้ชายคนแรกมากกว่าผู้ชายคนหลัง และยอมเปิดประตูบ้านให้เข้าไปนั่งในห้องรับแขก ผู้ชายคนดังกล่าวกลายเป็นโจรผู้ร้าย นี่เป็นความลำเอียงเพราะความเขลา

๔) ภยาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความกลัว หมายถึง การทำให้เกิดความไม่ชอบธรรม หรือการทำให้เสียความยุติธรรม เพราะมีความหวาดกลัว หรือเกรงกลัวอันตราย ความกลัวมีหลายรูปแบบ เช่น ความกลัวภัยอันตรายมาถึงตนหรือครอบครัว กลัวเสียหน้า กลัวคนเกลียดกลัวจะได้สิ่งที่ไม่ต้องการ เป็นต้น ความกลัวเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้คนเราปฏิบัติหน้าที่ด้วยความลำเอียง เช่น ผู้ใต้บังคับบัญชาสองคน คนหนึ่งเป็นลูกของพ่อค้าขายของชำ

อีกคนหนึ่งเป็นลูกเจ้าพ่อมีอิทธิพลเลื่องลือนักเลงไว้มาก ทั้งสองคนทำผิด คนแรกถูกผู้บังคับบัญชาไล่ออกจากงาน ส่วนคนหลังยังคงทำงานต่อไป ไม่มีการลงโทษใด ๆ นี่เป็นความลำเอียงเพราะหวาดกลัวอิทธิพลมืด

๒. แนวทางปฏิบัติเพื่อชีวิตและสังคม มนุษย์เราชอบความยุติธรรม รักความซื่อสัตย์ และเกลียดชังความลำเอียง แต่การที่เราจะสร้างความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และหลีกเลี่ยงความลำเอียงได้นั้นเป็นเรื่องค่อนข้างยาก วิธีเดียวที่ทำได้ คือ การฝึกฝนจิตใจให้หนักแน่น โดยยึดหลักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เราเกลียดชังความลำเอียงหรือความอยุติธรรมอย่างไร คนอื่นก็เกลียดชังความลำเอียง ความอยุติธรรมเช่นเดียวกับเรา อย่างไรก็ตาม วิธีแก้ไขข้อบกพร่องแต่ละประเภทที่เกิดขึ้นก็สามารถทำได้เช่นกัน ดังนี้

๑. ฉันทาคติ แก้ไขโดยการฝึกทำให้เป็นกลาง โดยการปฏิบัติต่อทุกคนให้เหมาะสมเหมือนกัน ต้องไม่ประมาท ไม่เผอเรอ และต้องมีสติอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรกับใคร

๒. โทสาคติ แก้ไขโดยการทำให้หนักแน่น ใจเย็น ไม่วุ่นวาย รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และพยายามแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงานออกจากกัน

๓. โมหาคติ แก้ไขได้โดยการเปิดใจให้กว้าง ทำให้สงบ มองโลกในแง่ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และต้องศึกษาสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องให้ดี

๔. ภยาคติ แก้ไขได้โดยการพยายามฝึกให้เกิดความกล้าหาญ โดยเฉพาะความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูด และกล้าพูดในสิ่งที่ดีงาม

๓. คุณค่าและประโยชน์ของการไม่มีอคติ อคติเป็นทางที่ไม่ควรปฏิบัติ ดังนั้น จึงควรหลีกเลี่ยงโดยการพิจารณาถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา หากพิจารณาว่าเรากำลังมีจิตใจลำเอียงหรือไม่ยุติธรรม ก็ให้ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองใหม่ให้ตรงกันข้ามกับคือความลำเอียง ที่ใดมีอคติ ที่นั่นก็จะเป็นความยุติธรรม ความลำเอียงสร้างความเคียดแค้น น้อยเนื้อต่ำใจ กำจัดอคติได้จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างโปร่งใส และมีความสุขจากการที่กล่าวจะเห็นได้ว่า ความลำเอียงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ เพราะความลำเอียงเป็นตัวทำลายความยุติธรรมในทุกแห่งทุกสถานการณ์ สังคมใดประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีอคติ สังคมนั้นย่อมมีแต่ความหวาดระแวง หาคความสงบสุขมิได้ ด้วยเหตุนี้การแสดงความคิดเห็น ควรวิพากษ์วิจารณ์ การตัดสินใจและการสนับสนุนหรือทำลายล้าง จึงต้องสืบค้นหาข้อเท็จจริง ใช้เหตุผลที่ถูกต้อง ยึดมั่นในหลักความยุติธรรม มีความเป็นกลาง มีหลักฐานแล้วดำเนินการไปตามหลักของศีลธรรม ประเพณี และกฎหมาย กระทำเช่นนี้ได้ผู้กระทำย่อมได้รับความไว้วางใจจากสังคม และสังคมย่อมเกิดความสงบสุข

บุคคลเมื่อจะปราศจากอคติ ๔ ได้นั้น จะต้องมีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส หมายถึง ความเพียรพยายามขจัดกิเลสตัณหาไม่ให้เข้าครอบงำจิตใจ สามารถบังคับควบคุมตนเองมิให้ลุ่มหลงหมกมุ่นในความสุขสำราญ จนเป็นเหตุให้เสียการงานได้ ผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีต้องมีสติระลึกรู้อยู่เสมอว่า ตนมีหน้าที่อะไร มีความรับผิดชอบต่อประชาชนอย่างไร จะต้องมุ่งมั่นต่อหน้าที่นั้น ไม่ปล่อยใจให้หลงไหลในความสุขสำราญที่มีผู้เสนอสนองมาให้ด้วยวิธีการต่าง ๆ จนลืมหน้าที่ ลืมตัว และหลงผิด ผู้นำที่เห็นหน้าที่สำคัญกว่าความสุขสำราญ ย่อมจะสร้างความก้าวหน้ามั่นคงและความสงบสุขแก่สังคม ผู้นำที่มีตบะจะก่อให้เกิดความรู้สึกรังสรรค์และความศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็นทั่วไป

๔.๑.๕ หลักสัมมาอาชีวะ

อาชีวะสุจริตโดยตรงอาชีวะอะไรก็ได้ที่สุจริต จัดเป็นสัมมาอาชีวะทั้งหมด มีพระพุทธพจน์ในหัวข้อสัมมาอาชีวะนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีโว” อธิบายถึงการค้าขายที่เป็นมิจฉาอาชีวะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงการค้าขาย ๕ อย่างว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ คือ การค้าขายที่ผิดอุบาสกไม่ควรประกอบการค้าชนิดนั้นๆ คือ ๑) ค้าขายเครื่องประหาร ๒) ค้าขายมนุษย์ ๓) ค้าขายสัตว์เป็นอาหาร ๔) ค้าขายน้ำเมา ๕) ค้าขายยาพิษ^{๑๖} และได้ให้ทรงสนทนากับเรื่องนี้ไว้ว่า คำว่าอุบาสกหมายถึงเขาผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมด ในสังคมนี้มีอาชีวะอยู่มากมายหลายชนิดผู้ที่ประกอบอาชีพทางการค้าแม้จะไม่ค้าขายห้าอย่างดังกล่าว ก็ยังมีสินค้าอื่นๆ อีกมากมาย อันเป็นทางให้ประกอบอาชีพได้ อาชีพอื่นๆ ที่สุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ถือว่าเป็นสัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพใดก็ตามถ้าสุจริตในอาชีพนั้นก็ถือว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ เช่น มีอาชีพเป็นข้าราชการแต่ทุจริตในหน้าที่ ก็จะกลายเป็นมิจฉาอาชีวะ เป็นต้น สวาทของพระอรียะวัน มิจฉาอาชีวะต่างๆ แล้วประกอบแต่สัมมาอาชีวะ ทำอาชีพของตนให้บริสุทธิ์ สะอาดเรียกว่าอาชีวะปาริสุทธิ เป็นองค์สำคัญข้อหนึ่งของศีล และสรุปว่าสัมมาอาชีวะ เป็นมรรคองค์หนึ่งในแปดประการ อันมีอานุภาพอำนวยประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติตั้งแต่ประโยชน์ส่วนตัวครอบครัวและสังคมประเทศชาติ^{๑๗}

^{๑๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

^{๑๗} วศิณ อินทสระ, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

จากการศึกษาพบว่า หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ประการหลักคือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ดังผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย

หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉวนิชชา คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิตตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้นเป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้นหลักการเลี้ยงชีพที่ชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกง จึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการคือ

- ๑) การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะ รักษาความสัตย์
- ๒) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
- ๓) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ
- ๔) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิด เข้าใจผิดได้
- ๕) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

๖) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ วาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม^{๑๘}

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ

ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการคือ

๑) การไม่โลภอยากได้ทรัพย์คนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม

๒) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายบาท ปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

๓) การไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง^{๑๙} การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า... ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขยอมไปตามเขาเพราะเหตุนั้นเหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น^{๒๐}

กล่าวโดยสรุป หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๔.๑.๖ หลักสันโดษ

ความสันโดษ หมายรวมถึงความพอดี พอเพียง พอใจ ในสิ่งที่ตนได้ในสิ่งที่ตนมีความสันโดษจัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งสำหรับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๔๔.

^{๑๙} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๒๐} พุ.ม. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑๔.

มีความสะดวกสบายพร้อมด้วยวัตถุสิ่งของมากมายเป็นเหตุให้เกิดความโลภความไม่สันโดษได้โดยง่าย คัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า ความสันโดษ คือความยินดีในสิ่งที่ตนได้นำความสุขมาให้^{๒๑} ดังพุทธพจน์ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า ตถา สุสฺสา ยายิตฺตเรณ แปลว่า ความยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นำสุขมาให้^{๒๒} นอกจากนี้แล้วพระพุทธศาสนายังสอนต่อไปอีกว่า เมื่อได้สิ่งใดมาแล้วก็ควรมีความยินดีพอใจในสิ่งที่ตนได้มานั้น ไม่ควรโลภมากจนเกินเหตุเพราะอาจทำให้เกิดความเสื่อมขึ้นมาได้ รวมทั้งสอนให้ไม่ให้ดูหมิ่นดูแคลนในลาภหรือสิ่งที่ตนได้มาโดยชอบธรรมซึ่งแม้มีปริมาณมาก หรือน้อยก็ตาม ดังพุทธพจน์ในคัมภีร์วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์ว่า ยัม ลพฺถเตน ตถา สุพฺพตฺติโลโก หิ ปาปโก^{๒๓} แปลว่าได้สิ่งใดควรพอใจสิ่งนั้น ความโลภเกินไปเป็นความชั่วร้าย^{๒๔} และพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า นลภํ นาติมญฺญยุยฺ นานญฺญลํ ปิทยญฺจเร แปลว่า ไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน ไม่ควรเที่ยวปรารถนาลาภของคนอื่น^{๒๕}

พระมหาจรัญ วิจารณเมธี (นิลาพันธ์) ได้ศึกษาทัศนะเรื่องสันโดษในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และได้วิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ และคุณค่าของสันโดษทางจริยธรรมไว้ว่า การใช้หลักสันโดษในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองนั้นต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตจิตใจของผู้บริหารเป็นอันดับแรก จากนั้นค่อยขยายผลมาสู่ครอบครัว หมู่บ้านและสังคม เป็นการสร้างนิสัยของแต่ละคนให้รู้จักสันโดษ รู้หน้าที่ของตนในการแก้ปัญหาโดยใช้สารูปสันโดษ ๓ อย่างคือ ๑) ความเหมาะสมโดยปริมาณ ๒) ความเหมาะสมโดยคุณภาพ ๓) ความเหมาะสมโดยธรรม นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะให้มี การศึกษาวิจัยหลักพุทธธรรมต่างๆ ให้เข้าใจถูกต้องชัดเจน รวมถึงควรมุ่งพัฒนาวิจัยหลักธรรมตามแนวพระไตรปิฎกทั้งในแผนระยะสั้น และระยะยาวเพื่อนำหลักธรรมมาพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องสันโดษซึ่งสามารถใช้แก้ปัญหาจากภายในมาหาภายนอก เหมือนกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปปัญหาภายใน หมายถึงปัญหาที่เกิดในจิตใจของมนุษย์ที่มีความโลภ โกรธ หลง รักสุข

^{๒๑} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓๑/๑๓๖.

^{๒๒} วิ. ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๗๙๓/๗๘.

^{๒๓} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๙๓/๑๒๘.

^{๒๔} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๖๕/๘๑, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖๕/๑๔๗.

เกลียดทุกข์เป็นธรรมดา ปัญหาภายนอก คือปัญหาที่เกิดจากเศรษฐกิจ การเมือง สังคมหากศึกษาหลักสันโดษให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว สามารถนำ มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๒๕}

๔.๒ แนวทางแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน

ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากระบบการบริหารทั้งในส่วนราชการและส่วนอื่น ในการแก้ไข ปัญหา ข้อราชการบังหลวง จึงมีคำกล่าวว่า หัวกระดิก หางจึงส่าย หากรัฐมนตรีเป็นผู้ซื้อตรงสุจริต ไม่หาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเอง พรรคพวกและพรรคการเมืองของตนเองแล้ว การแก้ปัญหา ข้อราชการบังหลวงในระบบราชการจึงจะพอมิทางเห็นผลได้ แต่ถ้ารัฐมนตรีเป็นผู้ทุจริตเสียเองแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะแก้ปัญหา หากมีการตรวจสอบฟ้องร้องกันขึ้นจนปรากฏแก่สาธารณะ ผู้รับผิดชอบก็คงเป็นข้าราชการระดับต่างๆ ที่เป็นแพะ จะเอาผิดผู้อยู่ระดับสูงได้เพียงใดก็อยู่ที่อำนาจและอิทธิพล ในกรณีนั้นๆ ย่อมเป็นการยากที่จะสอบสวนหาหลักฐานเอาผิดไปถึงนักการเมือง สภาพการข้อราชการบังหลวงและการเอาพรรคพวกเข้าสวมตำแหน่งต่างๆ จึงสวมกันเข้าต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ของความเลวร้าย ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันได้นั้นต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ

ประการแรก คือการสร้างค่านิยมความมีจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งอยู่ในระดับปัจเจกบุคคล

ประการที่สอง คือ การส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลให้เป็นที่ยอมรับในทุกภาคส่วนของสังคม เป็นกฎเกณฑ์กติกาของสังคมในการส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน ต้องเน้นทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม โดยเริ่มจากส่วนตน ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐทุกระดับ ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีจนถึงนักการเมืองท้องถิ่น นอกจากจะไม่ทำการคอร์รัปชัน หรือหาประโยชน์อันมิพึงได้จากตำแหน่งหน้าที่แล้ว ยังต้องมีจิตที่เกลียดคอร์รัปชันเหมือนกับโรคภัย ซึ่งจะมีผลต่อตัวเอง และเป็นตัวอย่างของสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนสังคม และประเทศชาติ เพราะมีงานวิจัยและข้อเท็จจริงออกมาว่า การที่ลูก รู้สึกเฉยๆ และรู้สึกกลัวไม่ผิดที่ทำการคอร์รัปชัน เพราะได้เห็นตัวอย่างของพ่อแม่ ขณะเดียวกัน เรื่องของส่วนรวม ยิ่งมีความจำเป็นเพราะทำให้เกิดสภาพที่ดี ควรทำ หรือสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่ควรทำ เพราะเป็น

^{๒๕} พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี (นิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

ภาพสะท้อนที่เห็นได้ชัดเจนที่จะเป็นข้ออ้าง หรือบรรทัดฐานของสังคม เพราะสภาพสังคมปัจจุบัน การที่คนมีความรู้สึกเฉยๆ กับการคอร์รัปชัน ดิดสินบน เพราะผู้นำทางการเมือง และสังคมในระดับต่างๆ เป็นตัวอย่างไม่ดีในการคอร์รัปชัน ดังประโยคที่ว่า “คอร์รัปชันทำได้ แต่ขอให้ผลงานออกมาดี”

การแก้ปัญหาคอร์รัปชันจำเป็นจะต้องรู้ถึงมูลเหตุของการคอร์รัปชันก่อน การคอร์รัปชันมีมูลเหตุหลายอย่าง เช่น โครงสร้างทางการเมืองและสังคมมีความไม่เป็นธรรม (การเมืองเต็มไปด้วยการทุจริต เศรษฐกิจทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคมมีปัญหามากมาย ศีลธรรมตกต่ำ คนในสังคมแตกความสามัคคี), วัฒนธรรมประชาธิปไตยไม่หยั่งรากลึก (เพิกเฉยต่อการทุจริตคอร์รัปชัน), ค่านิยมและจิตสำนึกของคนในชาติวิปริต (ยอมรับได้กับการทุจริตคอร์รัปชัน), ความไม่เคร่งครัดในการบังคับใช้กฎหมาย (การบังคับใช้กฎหมายสองมาตรฐาน, องค์การอิสระขาดความเข้มแข็ง) และระบบอุปถัมภ์ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน หลายปีมานี้มีความพยายามแก้ปัญหาการคอร์รัปชันโดยการลดความเข้มข้นของเหตุปัจจัยเหล่านี้ลงจนถึงหมดไปในที่สุดซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผลมากเพราะภายใต้บรรยากาศของสังคมที่เต็มไปด้วยความยุติธรรม เราคงไม่สามารถรณรงค์ให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรมร่วมกันต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันกับเราได้ ต้องเปลี่ยนความคิดของประชาชนที่ได้รับการสะสมมมาจากความเสื่อมของสังคม ควรจะระดมสรรพกำลังในการฟื้นฟูศีลธรรมผ่านระบบการศึกษาของประเทศภายใต้ฐานคิดที่ว่า “ความรู้คือคุณธรรม (Knowledge is Virtue)” ยิ่งกว่าฐานคิดที่ว่า “ความรู้คือพลัง (Knowledge is Power)”

ดังจะเห็นได้จากวิทยากร เชียงกูล^{๒๖} กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันว่าการป้องกันคอร์รัปชันในภาครัฐ อาจจะทำได้ด้วยมาตรการที่มุ่งกำจัดจุดอ่อนของระบบ และเสริมสร้างความเข้มแข็งและคุณธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น วิธีการคัดเลือกและการพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องประกาศให้ทราบทั่วกัน ดำเนินการอย่างโปร่งใส และคัดคนตามความสามารถ การปรับเงินเดือนเจ้าหน้าที่รัฐให้สูงขึ้น เป็นวิธีเพิ่มแรงจูงใจให้คนเก่งเข้ามาสมัครและอยู่ในอาชีพนี้ได้อย่างพอเพียงโดยไม่ต้องคอร์รัปชัน การเลื่อนตำแหน่งเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ต้องมีวิธีประเมินผล และตรวจสอบอย่างเป็นกลาง และมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการเล่นพรรคเล่นพวก บางประเทศใช้วิธีออกกฎจรรยาบรรณ (CODE OF CONDUCT) ของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างชัดเจน เช่น ห้ามรับของขวัญหรือการเลี้ยงดูจากคนอื่น ห้ามการรับสินบนและการใช้ทรัพย์สินสมบัติสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้ง

^{๒๖} วิทยากร เชียงกูล, แนวทางการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน จากข้อเสนอแนะของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB), นโยบายรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ : การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Conflict of Interest), [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://witayakornclub.wordpress.com/2008/04/27>.

การออกกฎหมายห้ามเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อป้องกันปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน และเพื่อป้องกันการที่เจ้าหน้าที่รัฐบางหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่ด้านภาษีและออกใบอนุญาตด้านธุรกิจใช้อำนาจตัดสินใจตามวิจารณญาณของตน บางประเทศใช้วิธีการรวมศูนย์การตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง และใช้ระบบสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ตมาช่วย เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และลดการคอร์รัปชัน มีกฎหมายป้องกันการฟอกเงิน

นอกจากแนวทางการป้องกันการคอร์รัปชันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่สำคัญคือ ต้องมีการปราบปรามการคอร์รัปชันอย่างเอาใจจริงเองจ้ะ เช่น จะต้องมีการอายัดและยึดทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้มาด้วยการคอร์รัปชันได้ มีการออกกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่พยานผู้ให้ข้อมูลเรื่องคอร์รัปชัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐระดับรองลงมา ซึ่งมีโอกาสรู้ข้อมูลแต่ไม่กล้าแจ้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน เพราะเกรงว่า ตนจะมีความผิดด้วย โดนหัวหน้างานกลั่นแกล้ง หรือทำอันตราย การจะปราบคอร์รัปชันให้ได้ผล จะต้องมีความหมายที่เอื้ออำนวย เช่น กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะ และรายได้ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ถูกตั้งข้อสงสัย เมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันขอไป รวมทั้งมีการร่วมมือ ขอข้อมูลจากต่างประเทศได้ด้วย กรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐโยกย้ายเงินไปต่างประเทศ การจะปราบปรามการคอร์รัปชันให้ได้ผล จะต้องได้รับความร่วมมือจากฝ่ายตำรวจและอัยการด้วย ดังนั้นการมุ่งแก้ปัญหาการคอร์รัปชัน และปฏิรูประบบตำรวจและอัยการจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอันดับต้น

ประการสุดท้าย คือ ต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคมประชา องค์การภาคประชาชน สื่อมวลชน นักวิชาการ สหภาพแรงงาน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ ให้เป็นหูเป็นตา เป็นกำลังในการช่วยตรวจสอบให้ข้อมูลและสนับสนุนการทำงานของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน รัฐบาลบางประเทศให้งบประมาณสนับสนุนองค์การภาคประชาชนที่ทำงานด้านต่อต้านคอร์รัปชัน เพื่อช่วยให้การปราบปรามได้ผลดียิ่งขึ้น

อีกประการหนึ่ง คือ การที่บุคคลยึดมั่นในหลักเบญจศีล เบญจธรรม เมื่อทุกคนยึดมั่นในหลักศีลธรรมก็จะทำให้เป็นคนดี ไม่ประพฤติความชั่ว และถ้ายังมีการประพฤติตามหลักสุจริต ๓ ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา และใจ ก็จะช่วยให้การทุจริตลดลง เพราะมีความซื่อสัตย์สุจริต จึงไม่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันไม่ว่าจะเป็นที่แจ้งหรือที่ลับ และได้ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักหิริ-โอตตปปะ คือ ความละอายและเกรงกลัวกับการทุจริตคอร์รัปชัน สำหรับผู้นำก็ต้องมีคุณธรรม คือ หลักอคติ ๔ ประการ ไม่ลำเอียงในการปกครอง ยึดหลักสัมมาอาชีวะ ในการประกอบอาชีพ การงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม และมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่โลภ โกรธ หลง

จึงได้ชื่อว่าปฏิบัติตามหลักสันโดษ หากทุกคนสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวจะช่วยแก้ไข ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันได้ในที่สุด

๔.๓ ประโยชน์ของการไม่ทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน

ประโยชน์ของการไม่ทุจริตคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน ๒ ด้าน คือ

๔.๓.๑ ประโยชน์ในโลกนี้ ประกอบด้วย ๓ ด้าน ดังนี้

๔.๓.๑.๑ ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องด้วยปัญหาระบบเศรษฐกิจของคนทุกวันนี้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับจะ ผลประโยชน์ให้แก่ตน ทำนองเดียวกับกับเรื่องการเมืองเป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหากำลังเพื่อ ประโยชน์ทางการเมืองก็เลยไปรวมอยู่กับพวกพ้องที่เห็นแก่ตัว เพื่อหวังประโยชน์ของตัวเองจึงทำ ให้เกิดปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ ปัญหาการกระจายรายได้ ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับ ลูกจ้างและปัญหาใจผู้ร้ายชุกชุม ใจผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากเป็นผู้ทำผิดกฎหมาย บ้านเมืองเป็นอาชญากรรมนำความเดือดร้อนมาสู่สังคม เป็นต้น จุดประสงค์ของเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อ บำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ หรือจะกล่าว อย่างง่ายก็เพื่อให้ประชาชนมีการอยู่ดีกินดี หรือมีมาตรฐานในการครองชีพสูงขึ้น ในทาง เศรษฐกิจถือว่า ยิ่งมีการอยู่ดีกินดีด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคมากเพียงใด ชีวิตย่อมมีความสุขและ สะดวกสบายมากเพียงนั้น และเชื่อว่า เมื่อมีสินค้า และมีการบริการที่ผลิตได้ให้แก่ประชาชนโดย ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ประชาชนก็จะมีความสุขและความเป็นอยู่ดีขึ้นความสุขดังกล่าว

๔.๓.๑.๒ ประโยชน์ด้านการเมือง

การเมืองถือว่าเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศ การแก้ไขปัญหาและ สร้างความสุข ความเจริญมาให้แก่บ้านเมือง สำหรับประโยชน์ที่ได้รับจากการไม่ทุจริตคอร์รัปชัน ของนักการเมืองจะส่งผลดีต่อประเทศชาติหลายอย่างด้วยกัน คือ

๑. ด้านเศรษฐกิจและการครองชีพ ได้แก่งบประมาณรายจ่ายของรัฐกระจายสู่ท้องถิ่น ได้อย่างทั่วถึงประชาชนมีความมั่นใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในเรื่องความซื่อสัตย์บริสุทธิ์ และยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐมีรายได้เพียงพอเมื่อเทียบกับรายจ่าย

๒. ด้านระบบบริหารราชการ ได้แก่ผู้บังคับบัญชาไม่บกพร่องในการกำกับดูแลให้ เป็นไปตามระเบียบวินัย ไม่ทำให้เกิดการทุจริต และไม่กีดกันดูแลแห่งอำนาจในการบริหารราชการ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ทำให้การควบคุมดูแลทั่วถึง ไม่เกิดการทุจริตในวงราชการ

ได้ง่าย รวมถึงมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ และปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

๓. ด้านสังคมวัฒนธรรมและศีลธรรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีคุณธรรมเจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้ใหญ่ไม่ควรรับขึ้น จึงเป็นตัวอย่างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้น้อยทำตามสังคมไทยเน้นความดีงาม ศีลธรรมมากกว่าวัตถุสิ่งของของเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้จ่ายอย่างประหยัด และมีงบประมาณที่เพียงพอต่อการบริหารงานในท้องถิ่น

๔. ด้านกฎหมายและวิธีพิจารณาได้แก่ไม่มีการลงโทษทางวินัย เพราะการบริหารงานนั้นเป็นไปด้วยความสุจริต โปร่งใส หน่วยงานต่างๆ ทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยและทำให้ระบบการพัฒนาดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว และจะกลายเป็นการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญทันต่ออารยประเทศอื่นทั่วโลกต่อไป

๕. ไม่ทำลายศีลธรรมพื้นฐานของทุกสังคม ไม่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยเสื่อมถอย อีกทั้งยังไม่บ่อนทำลายกฎ กติกา กฎหมาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของทุกสังคม และไม่ฉุฉุนการพัฒนาศรีธรรมกิจและสังคมของประเทศ

๔.๓.๑.๓ ประโยชน์ด้านสังคม

หากไม่มีการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย จะช่วยป้องกันการลักขโมย ไม่ทุจริต คดโกงผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตน หรือเฉพาะกลุ่มของตน ไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความสงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้านศีลธรรมยังไม่เป็นการกระทำผิดทั้งทางกฎหมายและด้านศีลธรรม ซึ่งไม่ขัดต่อหลักศีล ๕ ข้อที่สองที่ห้ามลักทรัพย์หรือพฤติกรรมอื่นใดที่ได้ให้ทรัพย์มาด้วยลักษณะที่ชอบการเลี้ยงชีพด้วยการไม่ลักขโมยหรือไม่ทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความสุข ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่นและสังคม ไม่เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง

๔.๓.๒ ประโยชน์ในโลกหน้า

การไม่ทำผิดในทางทุจริตคอร์รัปชันเป็นการส่งเสริมไม่ให้บุคคลไม่ให้ตกไปสู่ทางทุกข์ เพราะทุกข์หรือนिरยภูมิ หมายถึง สถานที่ไม่ดี มากไปด้วยความทุกข์ มีสัตว์ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น นिरยภูมิ หรือ โลกนिरยภูมิ หมายถึง โลกที่ไม่มีความสุขสบาย เป็นปรโลกฝ่ายทุคติภูมิ ที่มีโทษแห่งการกระทำอกุศลหนักที่สุดในบรรดาอบายภูมิทั้งหลาย เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ล้วนๆ ปราศจากความสุขโดยสิ้นเชิง สัตว์ที่ไปเกิดอยู่ในโลกนिरยภูมินี้ไม่มีความสุขแม้สักนิดเดียว โลกนिरยภูมินี้มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ไพศาลมาก แบ่งเป็นเขตๆ ใหญ่บ้าง

เล็กบ้าง เรียกว่า ขุม สัตว์นิริยภูมิที่บังเกิดขึ้นในแต่ละขุม จะได้รับทุกข์เวทนาแตกต่างกัน แล้วแต่อกุศลกรรมที่ตัวเคยกระทำไว้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรมว่าสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นไปตามกรรม หมายความว่า กรรมนั้นสามารถที่จะทำให้สัตว์โดยเฉพาะมนุษย์เรากลายสภาพเป็นอะไรก็ได้ คือ ทำให้ไปสู่สุคติ ได้แก่ ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต เป็นสัตว์นิริยภูมิ เป็นอสุรกายก็ได้ ทำให้ไปสู่สุคติคือ ไปเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม จนถึงเป็นพระอรหันต์ก็ได้ อกุศลกรรม หมายถึง บาปกรรมชั่ว ความชั่วร้าย ความเสียหาย ความไม่ถูกต้อง ซึ่งให้ผลเป็นความทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรเว้น การกระทำบาป กระทำความชั่ว เรียกว่าทำอกุศลกรรม เรียกย่อว่า ทำอกุศล หรือเรียกว่า ทำบาป อกุศล อกุศลกรรม เกิดมาจากอกุศลมูลอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างคือ โลภะ โทสะโมหะ เพราะเมื่อเกิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้วก็เป็นเหตุชักนำใจให้คิดทำอกุศลกรรม เช่น เมื่อโลภะเกิดขึ้นก็เป็นเหตุให้คิดอยากได้ เมื่ออยากได้ก็แสวงหา เมื่อไม่ได้ตามต้องการด้วยวิธีสุจริต ก็เป็นเหตุให้ทำอกุศลกรรมอื่นต่อไป เช่น ลักขโมย ปล้น จี้ ข่มขืน การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น

๔.๔ สรุป

สรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมเพื่อใช้ป้องกันการคอร์รัปชันในสังคมปัจจุบัน คือ (๑) เบญจศีล เบญจธรรม (๒) หลักสุจริต ๓ (๓) หลักหิริ-โอตตปปะ (๔) หลักอคติ ๔ (๕) หลักสัมมาอาชีวะ (๖) หลักสันโดษ ดังนั้นการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันด้วยพุทธศาสนาด้วยพุทธธรรมดังที่กล่าวมาจะช่วยในการพัฒนาด้านกาย พัฒนาใจ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และประโยชน์ในโลกหน้า เมื่อบุคคลทำดีที่เป็นกุศลเมื่อตายไปก็จะไปสู่สุคติ และถ้าประพฤติตรงกันข้ามทำอกุศลกรรมก็ไปสู่สุคติภูมิ